

Arkitekturpromenad i Linköpings stadskärna

Välkommen ut till 54 spännande objekt

Arkitekturpromenad i Linköpings stadskärna

Linköping är en fantastisk vacker stad med spännande arkitektur, platser och byggnader.

Med den här guideboken hoppas vi att du ska inspireras och upptäcka staden med nya ögon.

Vi har valt att dela med oss av 54 särskilt utvalda objekt i stadskärnan, som alla har en spännande och tidstypisk arkitektur eller på något sätt är särskilt intressanta.

Vi kan stolta bekräfta att Linköping omsorgsfullt lyckats bevara det gamla och samtidigt utvecklat och kompletterat med det nya och moderna.

Ta med din egen guidebok eller ladda ner den som en app i din mobil.

Välkommen ut och upptäck Linköping. Låt dig inspireras!

Miljö och samhällsbyggnadsförvaltningen, Linköping juni 2011.

Muharrem Demirok

Samhällsbyggnadskommunalråd

Lars Hågbrandt

Samhällsbyggnadsdirektör

Innehåll

	Sid		
Palats och torg i stadskärnan	6	Längs Vasavägen till	
1 Östgötabanken	7	Järnvägsparken	29
2 Gamla Riksbanken	7	30 Museet	30
3 F. d. Sparbankshuset	8	31 Bostadshusen	
4 Gyllenhuset	8	Vasavägen 12 och 14	30
5 Centrichuset	9	32 Östgötateatern	31
6 Storgatan 42	9	33 Villa Teatergatan 2	31
7 Hörnhuset Storgatan 44	10	34 Klostergatan 12 och 10	32
8 Stora Torget och Filbyterstatyn	10	35 Segerdahlska villan	32
9 Gamla Rådhuset	11	36 Frimurarehotellet	33
10 Centralpalatset	12	37 Miljonpalatset	33
11 Jonn O. Nilsons palats	12	38 Bostadshus vid Järnvägs-	
12 Sagahuset	13	parken	34
13 Stora Hotellet	13	39 Funkishus Tullgränd 6	34
Trädgårdsföreningen och		40 Järnvägsstationen	35
Drottninggatan	14	Längs Stångån	36
14 Hospitalstorget	15	41 Gamla Gjuteriet och	
15 Gamla länslasarettet	15	Träförädlingen	37
16 Drottninggatan 41	16	42 Nykvarnsparken	37
17 Trädgårdsföreningen	16	43 Tekniska Verken	38
18 Drottninggatsbacken	18	44 Scandic Hotell	38
19 F. d. Rally Hotell	18	45 Stångs Magasin	39
Domkyrkoparken och		46 Kungsberget	39
Hunnebergsgatan	19	Runt Tinnerbäcken och	
20 Slottet med trädgård	20	Linnégatan	40
21 Stadshuset	20	47 Villa Ådala	41
22 Domkyrkan	22	48 Sporthallen	41
23 Apotekaregatan 14	23	49 Tinnerbäcksbadet	42
24 Nationernas hus	26	50 Bostadshus vid Linnégatan	42
25 Biskopsgården	26	51 Arbis	43
26 Hunnebergsgatans äldre		52 Svarta Huset	43
bebyggelse	27	53 Bostadshus Linnégatan 13	44
27 Biblioteket	27	54 Läkarsällskapets hus	44
28 Seminariet	28	Källor	45
29 Konsistoriegatan	28		

Karta sid 24-25

Inledning

Initiativet till Arkitekturpromenad i Linköpings stadskärna togs av kommunens förra planchef Bitá Almasian i december 2010. En arbetsgrupp på sex personer har genomfört projektet. Bitá Almasian var projektledare under större delen av arbetet, medan Miljö och samhällsbyggnadsförvaltningens kommunikatör Tove Frisk har varit projektledare under slutfasen. Arkitekt SAR/MSA Bertil Malmström, Sweco Architects, anlätades för att skriva texterna. Stadsantikvarie Gunnar Elfström har faktagranskat texterna och hans böcker om Linköping har dessutom varit viktiga källor. Fotografierna har tagits av Jan Torbjörnsson, alias Jalle Fotograf, med undantag för fotografierna på sidan 5 och sidan 17 som har tagits av Göran Billeson. Grafiker Birgitta Hjelm har gjort layouten.

En sak som alltid måste kommenteras i sådana här sammanhang är urvalet. Varför är den byggnaden med, men inte den? Varför är det mer från vissa perioder än från andra? Två saker samverkade så att vi bestämde oss för att hålla oss till stadskärnan, inklusive Stångån. Dels ska det vara rimliga promenadavstånd mellan objekten, dels finns det så mycket intressant och sevärt i stadskärnan. Det är inte hel-

ler helt fel att man kan ta en mat- eller dryckespaus på vägen om det skulle behövas.

En viktig omständighet när det gäller urvalet är att det har byggts olika mycket under olika perioder. Till exempel var byggaktiviteten intensiv runt förra sekelskiftet och under åren efter Andra Världskriget. Från och med 1960-talet blir emellertid de centrala objekten färre, men inte nödvändigtvis för att byggaktiviteten har varit låg, utan därför att den i stor omfattning flyttade ut i förorten. De senaste fyra decennierna har det helt enkelt inte funnits så många tomma tomter i själva stadskärnan.

Andra urvalskriterier har varit att byggnader och miljöer ska vara intressanta ur ett eller flera perspektiv, till exempel genom att vara ansedda som god arkitektur, vara populära eller viktiga lokalt, ha en intressant tillkomsthistoria eller genom att vara tidstypiska. Det har vidare funnits en ambition att lyfta fram en del helhetsmiljöer, till exempel en park eller en gata, och inte bara enskilda byggnader. Men till slut är det ju helt enkelt så att man måste göra ett urval, för att promenaden ska bli behaglig och guiden rymmas i jackfickan eller handväskan.

Det är särskilt roligt när de valda objekten eller platserna kan berätta något mer än bara om sig själva – till exempel genom att belysa viktiga utvecklingssteg i stadens historia.

En ytterligare målsättning är därför att berätta lite om Linköpings utveckling genom de utvalda objekten. De sex kapitlens inledande texter har särskilt stor betydelse för den ambitionen.

Men varför är det så få kvinnliga arkitekter? Den stora förklaringen är att arkitektyrket har varit starkt mansdominerat fram till och med 1980-talet. Idag utbildar sig däremot fler unga kvinnor än män till arkitekter. Än så länge har det inte fått fullt genomslag i det som byggs, men det kommer att märkas i framtida arkitekturguider.

I normalfallet anges endast arkitekt för originalbyggnaden. Flera av de äldre husen är om- eller tillbyggda både tre och fyra och fler gånger, vilket gör det omöjligt att hitta alla efterföljande upphovspersoner. I några fall har arkitekten angivits även för om- eller tillbyggnad, om byggnadens karaktär kan sägas ha förändrats avsevärt.

Arkitekturpromenadens huvudkällor är Gunnar Elfströms böcker om Linköping, särskilt 116 hus i Linköping (från 2001) samt delarna fyra och fem av Linköpings historia (från 1978 respektive 1981), med Sven Hellström som redaktör. Särskilt artiklarna av Sven E Noreen, Dagny Torbrand och Pontus Almroth & Svante Kolsgård har varit värdefulla.

Palats och torg i stadskärnan

Stads promenaden inleds med att vi tittar på tre bankpalats och några bostadshus från det förra sekel-skiftet, ett par lite nyare affärshus samt två hotell. Samtidigt passerar vi några av Linköpings viktigaste platser och handelsegator. De är i tur och ordning S:t Larsparken, Lilla Torget, Nygatan, Trädgårdstorget, Tanneforsgatan, Storgatan och Stora Torget.

I S:t Larsparken har några av de äldsta resterna av bebyggelse och människor i Linköping hittats som daterats ända tillbaka 1000-talet. Platsen har nyligen genomgått en omfattande och lyckad ansiktslyftning, gestaltad av Karin Höök och Linda Moström på White Arkitekter. Parken hade växt igen och blivit uppehållsplats för stadens näst mest dominanta djur, nämligen kajorna.

Söder om S:t Larsparken ligger det livfulla och välgestaltade Lilla Torget, även kallat Gyllentorget, på grund av det fina och nyrenoverade affärshuset från 1960-talet. Här passerar Nygatan som tillsammans med den vinklade Tanneforsgatan bildar ryggraden i stadskärnans

system av gågator. Integrerat med gågatorna är också Trädgårdstorget som mellan 1863 och 1927 var en mindre trekantig plats. Den sydvästra delen av dagens torg var då bebyggd med äldre trähus. Genom historien har platsen både kallats Tanneförestorget och Köttorget.

Dagens rektangulära plats skapades på 1920-talet efter en stadsplan av dåvarande stadsarkitekten Gustaf Linden och Delfinpalatset, ritat av Axel Brunskog, byggdes vid torgets västra sida. De är två av de viktigaste personerna när det gäller Linköpings stadsutveckling i början av 1900-talet. Idag är torget både livfullt, genom caféer och affärer, och lite stökigt genom att stadens viktigaste knutpunkt för busstrafik finns här.

Tanneforsgatan avviker från det dominerande rutnätssystemet genom att, likt Broadway i New York eller Avenida Diagonal i Barcelona, skära diagonalt genom kvartersbebyggelsen. Går man Tanneforsgatan upp når man både Storgatan och Stora Torget.

1 Östgötabanken

I hörnet S:t Larsgatan och Storgatan ligger ett bankpalats som byggdes för Östgöta Enskilda Bank, som numera är en del av Danske Bank-koncernen. Byggnaden var modern för sin tid och uppförd i nyrenässans, en av de nystilar som dominerade det sena 1800-talet. Särskilt bottenvåningens stora rundbågade affärsfönster var något nytt i dåtidens Linköping.

Bygget av banken hade en stark koppling till Östergötlands viktigaste näringsgren, nämligen jordbruket. Under 1800-talets sista decennium hade lantbruket ett uppsving, bland

annat började Sverige exportera säd till Europas industrialiserade länder, och lokalt expanderade även industrin. Det var den goda konjunkturen som gjorde att man kunde satsa på ett nytt bankhus.

Adress: S:t Larsgatan 28
Byggherre: Östgöta Enskilda Bank
Arkitekter: Fredrik Olaus Lindström
Byggnadsår: 1879

2 Gamla Riksbanken

Ett tecken på att staden runt 1900 började bli mer synlig på den nationella nivån var att ett Riksbankshus placerades här. Ett annat exempel på statliga investeringar vid denna tid var att stadens regementen byggdes ut.

Samme arkitekt som ritat Östgötabanken ett kvarts sekel tidigare, Fredrik Olaus Lindström, gav Riksbanken en synnerligen stram

nygotisk gestalt som signalerade makt och stabilitet. Den påkostade fasaden är i kalksten, men trots att byggnaden både är välproportionerad och genomgående har vackra material framlever den i ganska stor anonymitet. Det är därför särskilt roligt att lyfta fram det Gamla Riksbankshuset.

Adress: S:t Larsgatan 28
Byggherre: Riksbanken
Arkitekt: Fredrik Olaus Lindström
Byggnadsår: 1903

3 F. d. Sparbankshuset

I början av 1900-talet bjöds flera renommerade arkitekter in för att tävla om att få rita de viktiga byggnader som uppfördes under denna ex-

pansiva period. Sparbankspalatset formgavs av stockholmsarkitekten Torben Grut, som under samma period gjorde ett av den nationalromantiska stilens mästerverk, Stockholms Stadion, till de olympiska spelen 1912.

Fasadmaterialen är granit och puts och Grut har uppgett att han inspirerades av herrgårdar och gavelhus från den svenska stormaktstiden. Säteritaket är en typisk nationalromantisk markör. Den karaktäristiska gaveln är välkänd i staden och kom att bli stilbildande.

Adress: S:t Larsgatan 23
Byggherre: Sparbanken
Arkitekt: Torben Grut
Byggnadsår: 1911

4 Gyllenhuset

I slutet av 1960-talet etablerades det som skulle bli Linköpings nya centrala handelscentrum vid Lilla Torget. Arkitekten Gustaf Kaunitz formgav både torget, med dess olika nivåer, och det volymmässigt väl komponerade Gyllenhuset. Utformningen byggde på en stadsplan som ville skapa en intim och asymmetrisk gatu- och torgmiljö.

Gyllenhuset sträcker sig mellan Storgatan och Nygatan med flera olika volymer. Notera särskilt

den avancerade murningen vars mönster ger byggnaden dess karaktär. Den mångbegåvade Kaunitz formgav också springbrunnen i röd älvdalssandsten. Både torget och Gyllenhuset har nyligen renoverats med i allt väsentligt lyckade resultat.

Adress: Storgatan 28, Lilla Torget och Nygatan 17
Byggherre: AB Östgöta-Byggen
Arkitekt: Gustaf Kaunitz
Byggnadsår: 1968

5 Centrichuset

I Trädgårdstorgets nordöstra hörn ligger Centrichuset, som Linköpingskännaren Gunnar Elfström beskriver som "en av Linköpings finaste byggnader i funkisstil". Fasaderna var från början vita, vilket är både tjugigare och mer stiltypiskt än dagens brunmurriga kulör. Titta särskilt på byggnadens övre parti med funktionalistiskt fönsterband, och allra högst, en indragen våning samt takterrass.

I Centrichuset inrymdes till en början päls- och kappaffär, blomsterhandel och tobaksaffär. Längst upp hade Östgöta Gille en konditoriserivering och en så kallad nykterhetsrestaurang som många äldre stadsbor fortfarande minns. Idag

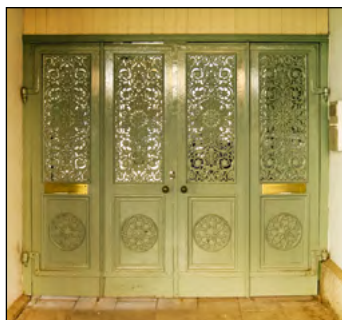
huserar bland annat Östgötatrafiken och diverse kontor i byggnaden.

Adress: Nygatan 23 och S:t Larsgatan 32
Byggherre: Centric AB
Arkitekt: Rickard Gavel
Byggnadsår: 1939

6 Storgatan 42

Halvvägs upp på Tanneforsgatan viker promenaden av mot höger, in på Klostergatan och fram till Storgatan 42 respektive 44. Den lägre byggnaden är unik eftersom det är stadskärnans enda bevarade gård av den typ som dominerade det tidiga 1800-talets Linköping. Fler exempel finns i friluftsmuseet Gamla Linköping.

Gårdstypen är i två plan och

innergården nås via ett valv. Lagg märke till konsthandverket på portvalvets entrédörrar. Ägaren bodde på övervåningen och bedrev antingen verksamhet i bottenvåningen eller hyrde ut lokalen till någon handlare eller hantverkare. Mycket av stadens tidiga industri hade sitt upphov i sådana här enkla gårdar.

Adress: Storgatan 42
Byggherre: Maria Meijer
Arkitekt: Okänd
Byggnadsår: Cirka 1800

7

Hörnhuset Storgatan 44

En verklig pärla bland Linköpings bostadshus är hörnhuset vid Storgatan och Klostergatan. Kanske är detta den produktive Axel Brunskogs mästerverk i Linköping. Byggnaden är en

blandning mellan nationalromantik och jugend och fasaderna är fulla av skönt formgivna detaljer.

Hörnhuset är på en gång kraftfullt och nästan sirligt elegant. Titta till exempel på fönstren och de svagt välvda risaliterna med de små koppartaken. Notera frisersalongsskylten mot Klostergatan. Detaljer som sammanför de två egentligen helt olika husen är de horisontella markeringarna över bottenvåningarna, de mer sentida skärmtaken samt takfötternas ornament. Även färgmässigt står husen väl ihop.

Adress: Storgatan 44 och Klostergatan 29
Byggherre: Elentreprenören Martin Svensson
Arkitekt: Axel Brunskog
Byggnadsår: 1914

8

Stora Torget och Filbyterstatyn

Stora Torget är Linköpingsbornas vardagsrum. Soliga dagar i maj och juni fylls torgytan av törstiga och hungriga medborgare, sugna på sällskap och ett demokratiskt samtal. Även historiskt har flera viktiga händelser anknytning hit: Linköpings blodbad år 1600 utspelade sig på torget och precis hundra år senare började den förödande stadsbranden här.

Flera viktiga byggnader ligger som sig bör vid stadens viktigaste torg. I det sydvästra utgör Centralpalatset och Jonn O. Nilsons palats en stark enhet, men de är inte oproblematiske för stadsrummet eftersom de skuggar bort mycket av den sena eftermiddagssolen. Andra viktiga byggnader är Gamla Rådhuset i sydost, Filbytergallerian i väster, Lagerströmska gården och Sagahuset i det nordöstra hörnet samt Stora Hotellet.

Missa inte Carl Milles skulptur Folke Filbyter, färdig 1927, där den detaljrika reliefen är värd att studera. Milles är särskilt känd för sina vattenskulpturer, ofta med mytologiska

motiv, som "Europa och tjuren" i Halmstad och "Flodernas möte" i Saint Louis, USA. Folke Filbyter står ståt i Linköping eftersom han enligt mytologin var Folkungaättens anfader. Vattenskulpturen heter egentligen "Folkungabrunnen".

En förklaring till att torget är så livfullt är att många viktiga gator möts här. Tanneforsgatans diagonal skapar en genväg till Trädgårdstorget, Storgatan löper rakt över torgytan, flera mindre gator kommer in i de olika hörnen – och fortsätter egentligen över torgytan längs med fasaderna. Torget blir därför det mest centrala stadsrummet i Linköping och en fantastisk mötesplats.

9

Gamla Rådhuset

I Stora Torgets sydöstra hörn ligger före detta Rådhuset från 1799. Det är en byggnad som haft många roller i Linköping genom åren, till exempel höll Stadsfullmäktige sina möten här under nästan sex decennier tills den nuvarande fullmäktigesalen togs i bruk 1921. Under samma period, fast något längre, hyste bottenplanet en synnerligen central polisstation med häkte. Kanske en idé att återanvända på lördagskvällarna?

Andra hyresgäster har varit ett par domprostar, Östgötabanken och det kommunala bostadsbolaget Stångåstaden, som just har flyttat ut. Arkitekturen är sparsmakad men elegant genom sin symmetri, entrépartiet, de högresta fönstren och takfotens ornamentering. Den passande gula fasadfärgen tillkom på 1990-talet.

Adress: Stora Torget 1
Byggherre: Landskamreren J O Hertzman
Arkitekt: Okänd
Byggnadsår: 1799, om- och tillbyggt flera gånger.

10

Centralpalatset

Det ståtliga Centralpalatset i torgets sydvästra hörn har påkostade material och var mycket modernt när det invigdes 1908. Hela huset hade elektrisk belysning, det byggdes en

elektrisk hiss vid entrén mot torget och ett för tiden avancerat ventilationssystem installerades. Den välkomponerade fasaden mot torget är uppförd i jugendstil och en av Linköpings mest kända.

I Centralpalatset bedrevs en omfattande saluhallsverksamhet och det fanns dessutom flera butikslokaler samt ett tjugotal lägenheter. Den centrala saluhallen var ett centrum i Linköpings livsmedelsförsäljning under 1900-talets första hälft. Saluhallsverksamheten upphörde på 1960-talet och Konsthallen Passagen öppnades i slutet av 1990-talet.

Adress: Stora Torget 2
Byggherre: Byggmästaren Anders Ohlsson
Arkitekt: P J K Pettersson, fasaden mot torget av Axel Brunskog
Byggnadsår: 1907-1908

11

Jonn O. Nilsons palats

Jonn O. Nilson var en "self-made man" som så småningom kunde titulera sig grosshandlare, industrialist, bankdirektör och stadsfullmäktigedamot. Han ägde bland annat en spikfabrik, en linnemanufaktur, en korsettfabrik, ett knäckebrödsbageri samt Hackefors porslinsfabrik. En av hans viktigaste

insatser var att 1902 grunda Linköpings Elektriska kraft- och Belysningsaktiebolag.

Den pampiga byggnaden innehöll konditori och handelslokaler i bottenplan, en trappa upp låg kontor för några av Nilsons bolag och på de övre våningarna fanns bostäder, bland annat för Nilson själv. Idag är

alla planen ovanför bottenvåningen kontoriserade. Arkitekten kan sägas vara en blandning mellan ett medeltidsslott och ett nyrenässanspalats. Trapphuset är förmodligen ett av stans finaste.

Adress: Stora Torget 3
Byggherre: Industrialisten och grosshandlaren Jonn O. Nilson
Arkitekt: Fritz Ullrich och Eduard Hallquist
Byggnadsår: 1893-1894

12 Sagahuset

I torgets nordöstra hörn ligger Sagahuset, även känt som före detta Hotell Baltic. Det är ritat av samme Rickard Gavel som formgav Centrichuset och är lika funktionalistiskt elegant. Lägg särskilt märke till hörnets grafiska presentation av byggnadens näringsidkare – livfullt men ändå estetiskt sammanhållet.

På de övre våningarna fanns hotellet och in på Borgmästaregatan låg Sagabiografen. Den återinvigdes som Sagateatern 2002. Samma år som byggnaden stod färdig, 1939, invigdes både Länsmuseum och Centrichuset, vilket visar att Linköping vid den här tiden låg väl framme när det gällde modernistisk arkitektur.

Adress: Hantverkaregatan 1 och Borgmästaregatan 9
Byggherre: Byggmästare Erik Andersson
Arkitekt: Rickard Gavel

13 Stora Hotellet

Linköping var en av de första svenska landsortsstäderna som fick ett modernt stadshotell åren runt 1850. Stora Hotellet uppfördes i tre våningar av ett för ändamålet särskilt bildat bolag. Hotellet hade tjugofem rum samt restaurang, en danslokal, ett biljardrum samt ett café med en tidningshörna.

I början av 1890-talet gjordes en omfattande tillbyggnad, eftersom

hotellet ansågs vara för trångt och otidsenligt. Bland annat bebyggdes gården och en fjärde våning adderades. Stora Hotellet är idag en av Linköpings mest kända byggnader och används ofta som symbol för staden. Både Verandan och uteserveringen är populära vattenhål.

Adress: Stora Torget 9
Byggherre: Stora Hotellet
Arkitekt: Jonas Jonsson respektive A E Melander
Byggnadsår: 1852 och 1893

Trädgårdsföreningen och Drottninggatan

Från Stora Torget kan man gå Bokhållaregatan söderut fram till Hospitalstorget. I detta område låg Linköpings gamla länslasarett, som det endast finns få spår av idag. Hospitalstorget anlades på 1850-talet och är en av stadens mer originella platser, både genom bebyggelsen och genom den särpräglade Badstugatan, som leder ned till Trädgårdstorget. Liksom Tanneforsgatan avviker Badstugatan från rutnätssystemet genom att skära diagonalt genom kvartersbebyggelsen. Även Drottninggatan drogs fram på 1850-talet och i slutet av decenniet anlades Trädgårdsföreningen.

Sjukvården har medeltida anor vid Hospitalstorget, men på 1880-talet konstaterades att området var för litet och omodernt. Hygienismen var på frammarsch och den medicinska kunskapen ökade snabbt. När det år 1889 beslutades att det skulle byggas ett nytt länslasarett söder om Trädgårdsföreningen, där det ansågs ligga "högt och friskt" men ändå nära staden, öppnades en stor del av det gamla lasarettområdet upp för exploatering. Mellan Nygatan, Hospitalstorget, Drottninggatan och Apotekaregatan rädde en intensiv byggverksamhet under åren runt 1900. Det centrala

läget och närheten till Trädgårdsföreningen gjorde att området ansågs attraktivt. Utvecklingen ledde till att Drottninggatan blev stadens södra paradgata.

I mitten av 1950-talet var det dags för nästa viktiga förändring för området runt Drottninggatan. Efter att genomgående trafik under flera hundra år hade passerat Linköping längs Storgatan gjorde den ökande biltrafiken att staden beslutade att flytta genomfartstrafiken till Drottninggatan. En bussterminal anlades också i området. Under samma tidsperiod hade handeln vid Stora Torget, och kvarteren där omkring, en nedåtgående trend och detta gjorde sammantaget att det kommersiella centrumet försköts söderut, mot Nygatans södra del och Lilla Torget.

Även om rikstrafiken naturligtvis inte längre leds rakt genom stadens centrala delar, så innebär utvecklingen att Drottninggatan fortfarande präglas alltför mycket av biltrafik. Gatan är till exempel fortfarande en bra väg från centrum ut till Gamla Linköping, Universitetet och Mjärdevi Science Park i stadens västra utkant.

14 Hospitalstorget

Runt Hospitalstorget finns flera speciella byggnader av hög kvalitet, bland annat Hospitalstorget 1, som är jugendhuset i fyra våningar vid Badstugatan. Det är Axel Brunsks första uppdrag i staden. Notera de fint välvda hörntornen, de ljusare risaliterna samt den översta våningens mönstermurning.

Det gula jugendhuset i fonden, med de genomarbetade smidesbal-kongerna, har samme arkitekt och stod färdigt två år senare, nämligen 1914. Den lägre byggnaden till höger kallas "Portlösa" eftersom det länge saknades en entré mot torget. Hörnhuset, alltså delen mot Nyga-

tan, har en koppling till den kända finansfamiljen Wallenberg som har rötter i Linköping.

15 Gamla länslasarettet

Det gamla länslasarettet från 1770-talet är förmodligen den byggnad i promenaden som är svårast att hitta. Den nås enklast via Hospitalsgränd, där man fortsätter åt höger in över gårdarna. Man kan även se byggnadens gavel från parkeringen på Nygatan.

Det gamla länslasarettet är en låg och enkel byggnad, men ändå elegant och symmetrisk. Det är typiska egenskaper för det sena 1700-talets gustavianska arkitektur-

stil. Notera att byggnadsåret skrivits in på fasaden, som också försetts med ett "brandförsäkringsmärke". Byggnaden var länge rivningshotad, men förnuftet segrade och den gjordes istället om till bostäder.

Adress: Hospitalsgränd 2 c
Byggherre: Överstyrelsen över Hospital och Barnhem
Arkitekt: Möjliggen Överintendent C F Adelcrantz
Byggnadsår: 1777

16 Drottninggatan 41

Det ståtliga bostadshuset i hörnet av Drottninggatan och Apotekaregatan kan sägas utgöra slutpunkten på den omfattande exploateringen av det gamla lasarettområdet. Huset utformades så att det skulle fungera som en fondbyggnad inifrån Trädgårdsföreningen, vilket bland annat innebar pilastrar och ett tydligt gavelmotiv. Från de rundade risaliterna kan man både se ned i parken och längs Drottninggatan.

Både Drottninggatan 41, och grannhuset 39, har en koppling till en av Linköpings stora söner, Hugo Theorell, genom att hans familj bod-

de i husen under hans läroverkstid på 1910- och 20-talen. Theorell fick Nobelpriset i medicin 1955.

Adress: Drottninggatan 41
Byggherre: Byggmästaren Anders Ohlsson
Arkitekt: Axel Brunskog
Byggnadsår: 1916

17 Trädgårdsföreningen

Ett av de bästa ögonblicken i Linköpings stadsbyggnadshistoria var när Trädgårdsföreningen anlades i slutet av 1850-talet. Staden fick sin största stadspark och samtidigt en av sina mest använda festplatser. Parken är ett utmärkt exempel på hur goda stadsbyggnadsidéer kan glädja

människor och påverka en stads utveckling positivt över lång tid.

Från början var tanken att anlägga en plantskola, men snart insåg man att detta kunde kombineras med promenadstråk för allmänheten. De två flygelbyggnaderna uppfördes redan 1864 av en av Linköpings första storbyggmästare, Jonas Jonsson. Från början låg flyg-

larna både närmare varandra och närmare Drottninggatan. Utsiktstornet Belvederen stod klart 1881 och är idag ett uppskattat café. Under nästan hundra år fanns det en populär restaurang i Schweizeriet som tyvärr brann ned 1977.

Idag samlas Linköpingsborna i parken för skolavslutningar, nyårsfirande eller en enkel lunchpicknick. Men även mer udda evenemang som ett bröllop eller en storbildsvisning av VM-finalen i fotboll kan äga rum här. Parken är också en av de bästa scenerna för den årliga

ljusdesignutställningen Vinterljus. År 2008 kom Trädgårdsföreningen på tredje plats i tävlingen "Sveriges vackraste park".

Byggherre: Linköpings stifts trädgårdsförening
Trädgårdsarkitekt: Christian Kroné samt genom åren ett stort antal trädgårdsmästare, arkitekter med flera.
Invigd år 1859, ständigt under ombyggnad

18 Drottninggatsbacken

Lämnar man Trädgårdsföreningen via huvudentrén och går Drottninggatan västerut möter man i Drottninggatsbacken ett fint exempel på 1950-talets intensiva bostadsbyggande. Husgruppen präglas av att Drottninggatan blev en genomfartsled: gatan breddades och kvarteret utformades så att varken utfarer eller affärer skulle distrahera de passerande bilisterna. Servicen koncentrerades till hörnet vid Djurgårdsgatan.

Byggnaderna präglas av tidens modernistiska ideal med friliggande hus i park och hög invändig standard. Arkitekten Gustaf Kaunitz talade om att ljus och grönska skulle fylla rummen mellan husen. Genom

att på ett begåvat sätt dela upp volymerna lyckades arkitekten få de tjocka husen att kännas relativt lätta.

Adresser: Längst nere i backen Drottninggatan 50 och Elsa Brändströms gata 2, mellanhusen är Elsa Brändströms gata 4 respektive 8 samt längst uppe Barnhemsgatan 1
Byggherre: Stångåstaden
Arkitekt: Gustaf Kaunitz
Byggnadsår: 1955

19 F.d. Rally Hotell

Där Drottninggatan möter Storgatan ligger First Hotel, som invigdes 1960 under namnet Rally Hotell. Det kan förefalla märkligt att detta strikt bilanpassade hotell, som faktiskt mer liknar ett motell, ligger så här centralt. Förklaringen är att riks vägstrafiken passerade staden via Drottninggatan.

Rally Hotell hade initialt ungefär lika många parkeringsplatser som

sängplatser. Man kunde tanka, få bilen servad och till och med bärgad om något hade gått snett på vägen. Mat fanns dels i en grillrestaurang, dels i en enklare självservering. Särskilt gaveln mot Drottninggatan, med förplats och eleganta fönsterpartier, håller hög arkitektonisk klass. Hotellet byggdes till 1982.

Adress: Storgatan 70-76
Byggherre: Rally Hotell
Arkitekt: Rickard Gavel
Byggnadsår: 1960

Domkyrkoparken och Hunnebergsgatan

Linköping har varit en stiftsstad och ett biskopssäte sedan omkring år 1100. Gatorna runt Domkyrkoparken har fortfarande en medeltida prägel. Stadskärnan bygger i övrigt på en rutnätsplan från tidigt 1700-tal som på ett intressant sätt bryts mot bevarade medeltida gatusträckningar, till exempel Ågatan, Tanneforsgatan och Badstugatan. Sammantaget utgör området runt Domkyrkan en av de bäst bevarade helhetsmiljöerna i landet av denna typ.

Domkyrkan började byggas runt 1230, men då hade det redan legat två andra kyrkor på platsen. Linköpings slott var ursprungligen en biskopsgård. Till stadens starka katolska prägel hörde också ett flertal gårdar med koppling till kyrkan samt ett franciskaner- eller gråbrödrakloster, grundat under Magnus Ladulås på 1280-talet. Klostret låg troligen i anslutning till Hospitalstorget och stängdes vid reformationen.

Ända fram till 1811 var dagens parkområde stadens begravningsplats, men då anlades en ny kyrkogård och Domkyrkoparken skapades. På 1870-talet gav Christian Kroné parken en utformning som liknar dagens anläggning. I början av 1920-talet gjordes vissa tillägg av dåvarande stadsarkitekten Gustaf

Linden, bland annat byggdes murarna mot Ågatan och Apotekaregatan. Ågatan framför Nationernas Hus är ett av stadens vackraste gaturum, med utsikt mot Domkyrkan och parken.

I anslutning till Domkyrkoparken ligger bland annat Biskopsgården, Stadshuset, Gymnastikhuset och Konsistoriehuset. Det gamla Läroverkets gymnastikhus, i tegel och rosa puts, är ritat av Rudolf Ström som också formgav bland annat Schweizeriet och Belvederen i Trädgårdsföreningen. Konsistoriehuset har medeltida källardelar, men fasaden mot Ågatan är ritad av Johan Fredrik Åbom på 1870-talet. Baksidans rotunda invigdes 1928 och innebar att Linköpings stadsbibliotek kunde ha verksamhet i samma byggnad som stifts- och landsbiblioteket.

Förlängningen av Ågatan västerut heter Hunnebergsgatan, som både var en gammal landsväg och en marknadsgata. Längs gatan sträckte sig Linköpings första förortslänkande bebyggelse, med karaktäristiska trähus och gårdar, men även ren kåkbebyggelse. Idag utgör de två gatorna ett av stadens livligaste gång- och cykelstråk.

20 Slottet med trädgård

Linköpings slott anlades ursprungligen som en biskopsgård, vars äldsta delar sträcker sig ända tillbaka till 1100-talet. Det innebär att Slottet är en av Sveriges äldsta bevarade profana byggnader. Reformationen innebar omfattande förändringar för Linköping, bland annat fick biskopen flytta ut från byggnaden, som istället blev ett slott under Kronan. Under Vasatiden, alltså 1500-talet, gjordes omfattande byggarbeten på slottet som då fick en huvudform

som liknar dagens anläggning.

Från och med sent 1700-tal var Linköpings slott säte för landshövdning och länsstyrelse. Landshövdningen residerar fortfarande på denna historiska grund, medan Länsstyrelsen har flyttat till en byggnad i parkområdets västra del som knappast bör ingå i en arkitekturguide. Den inhägnade parkdelen norr och väster om Slottet ingår i residenset.

I slutet av 1800-talet uppfattades slottet som alltför oregelbundet och en omfattande invändig och utvändigt ombyggnad tog fart, efter ritningar av Axel F Nyström. Bland annat gavs den södra fasaden mot Borggården en symmetrisk uppbyggnad med en stor portal. Stilen kan beskrivas som nyrenässans. Fasaderna skalades av på 1930-talet, det vill säga ornament och dekorationer togs bort för att få en mer återhållsam karaktär.

Byggherre: Linköpings stift och svenska staten
 Arkitekter: Okända medeltida byggmästare och hantverkare. Ombyggnaden 1886-1888 av Axel F Nyström. Slottsträdgård av bland annat Rudolf Abelin
 Byggnadsår: De äldsta delarna från 1100-talet, utvidgat på 1400-talet, ombyggt till nuvarande huvudform i slutet av 1500-talet, en omfattande ombyggnad på 1880-talet

21 Stadshuset

Det ståtliga stadshuset var från början ett läroverk signerat Johan Fredrik Åbom. Byggnadens nygotiska stil ansågs särskilt väl lämpad till byggnader som skulle uttrycka samhällets makt och kontinuitet. Ironiskt nog blev skolverksamheten trots det inte särskilt långvarig, eftersom byggnaden blev för trång redan efter några decennier. Istäl-

let omvandlades läroverket till stadens stadshus genom en invändig ombyggnad efter ritningar av Axel Brunskog.

Stadshuset invigdes 1921 och den gamla aulan har allt sedan dess visat sig vara en lämplig plats för kommunfullmäktiges sammanträden. Lokalerna innehåller flera målningar av den framstående Linköpingsmålaren Johan Krouthén och ett av mötesrummen är också namngivet efter honom.

Stockholmsarkitekten Åbom syntes ofta i gladare sammanhang, eftersom han var expert på teater- och nöjeslokaler. På meritlistan fanns bland annat Stockholms-

byggnaderna Berns Salonger, Hôtel Rydberg och Södra Teatern. Hôtel Rydberg, vid Gustaf Adolfs Torg, revs redan vid första världskriget, men var ett av förra sekelskiftets stora nöjespalats i Stockholm. Hotellet nämns bland annat i Doktor Glas av Hjalmar Söderberg och anses vara platsen där den klassiska rätten Biff à la Rydberg introducerades.

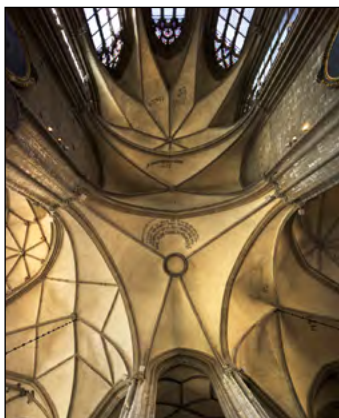
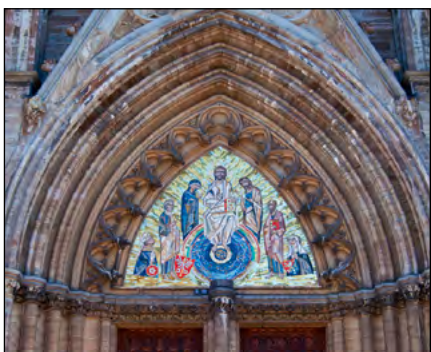
Adress: Storgatan 43
Byggherre: Domkapitlet, ombyggnader
Linköpings stad
Arkitekter: Johan Fredrik Åbom, ombyggnad
av Axel Brunskog
Byggnadsår: 1864, ombyggnad till Stadshus
1910-talet

22

Domkyrkan

Linköpings största sevärdhet är domkyrkan, som Bonniers Lexikon utnämner till "ett av Sveriges märkligaste arkitekturmonument". Förutom att vara vacker så är denna katedral intressant genom sitt byggnadsskick samt synnerligen väl bevarad. Som de flesta av Europas medeltida katedraler byggdes kyrkan under flera sekler, varför ideal och arkitekturstilar hann skifta, men Linköpings domkyrka kan förenklat beskrivas som en gotisk treskeppig hallkyrka med kor, uppförd i kalksten.

De centrala delarna påbörjades på 1240-talet, troligen av gotländska stenhuggare, och avslutades i väster med ingångsportalen i engelsk höggotik runt 1300. Omfattande arbeten genomfördes under hela 1400-talet, främst av hantverkare från Köln, då kyrkan i huvudsak fick sin nuvarande form. Den kände tyske stenhuggaren Adam van Düren färdigställde östkoret cirka 1500. Han var även inblandad i byggnadsarbeten vid Lunds domkyrka, Glimmingehus samt vid Storkyrkan i Gamla Stan.

En lyckad relativt sentida förändring var när ett högre kyrkotorn uppfördes efter ritningar av Helgo

Zettervall, det sena 1800-talets store svenske kyrkoarkitekt. Han restaurerade också domkyrkorna i Skara, Lund och Uppsala. Konsten i kyrkan håller påfallande hög klass, till exempel bonaderna från 1930-talet av Märta Afzelius, fönstren av färgat glas samt "Livets träd" av Carl Gustav Jahnson, Jan Ostwald och Torbjörn Vogt.

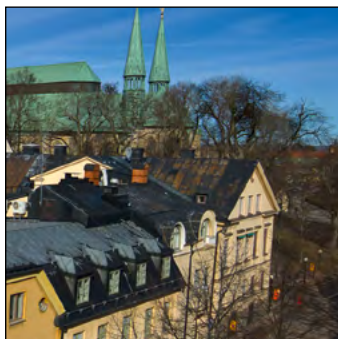
Byggherre: Linköpings stift
Arkitekter: Okända medeltida byggmästare och hantverkare. Östkoret med tre kapell påbörjat tidigt 1400-tal av Gierlach av Köln, färdigställt av Adam van Düren, tornet av Helgo Zettervall
Byggnadsår: Huvudsakligen mellan 1230-talet och 1516, östkoret färdigt cirka 1500 och det nuvarande tornet 1886

23 Apotekaregatan 14

Hörnhuset Apotekaregatan 14 är ett exempel på 1800-talets stadsbebyggelse. Notera tempelgavlarna längst upp på fasaderna, särskilt den elegant utförda mot Domkyrkoparken. Huset ritades av August Nyström som arbetade som konduktör innan han ärvde faderns byggverksamhet. Nyströms firma deltog i de omfattande reoveringarna av Domkyrkan i mitten av 1800-talet.

Gårdens markbeläggning är historiskt intressant. Stenarna är nämligen en rest av gamla Storgatan, alltså den tidigare sträckningen av den landsväg och huvudgata som löpte genom medeltidens Linköping. I samband med att en ny bro över Stångån byggdes i mitten av 1600-talet gavs Storgatan en något sydligare sträckning.

Adress: Apotekaregatan 14
Byggherre: Frimurareorden
Arkitekt: August Nyström
Byggnadsår: 1858

Industriegatan

Berzeliiparken

Östgötagatan

Vasavägen

Konsert & Kongress

Hilmarströbergsg Biblioteket

Slotsg

Storgatan

Kaserngatan

Kapellplan

Djurgårdsgatan

Engelbrektsgatan

Ban-tgt

Stureplan

Vasavägen

Sällarsg

Kungsgatan

Gabrielstrag

Domk

Apotekaregatan

Slotsg

Storg

Drötningsg

E. Brändströmsg

Balmhögsg

Trädgårdsföreningen

Lasarettsgatan

Universitets-sjukhuset

Rudsgög

Södra Oskarsgatan

Södra Stångg

41

40

Jämv parken 38

34

37

36

35

29

30

31

32

33

26

28

27

25

24

20

21

19

18

22

23

8

11

10

14

15

16

12

13

7

6

5

54

3

2

1

4

5

54

53

52

51

50

49

48

47

46

45

44

43

42

Nykvarns-parken
42

Nykvarns-bron
43

Cloetta Center

Stångån Kinda ka

Stångebro-parken

Åsbjörnsgratan

Norrköpingsvägen

39

Tullbron
45

Ljungstedsgr
Anders Sjöström

Gamla Norrköpingsvägen

Tullrondellen
44

Hamngatan

Stångebro

Lindeng

Drottning-torget

Drottning-rondellen

Kungsbergsg

Gamla Tannforsvägen

52

50

47

48

Kungsberget
46

Strand-gatan
Drottning-bron

Kungsbergs-platan

Nya Tannforsvägen

Linden-gatan

49

Berga hage

V Strandpromenaden
Ö Strandpromenaden

Hamngatan

S:t Larsgatan

Brokindsleden

24

Nationernas Hus

Gamla Folkets Hus, numera Nationernas Hus, stod färdigt 1953, men byggde på ett cirka tio år gammalt förslag, eftersom genomförandet hade dragit ut på tiden. Komplexet är omfattande och innehåller bland annat kontor, samlingsalar och pub- och restaurangdelar.

Huset är intressant som tidstypisk 50-talsarkitektur och som ett samarbete mellan två av Sveriges ledande 1900-talsarkitekter: Sven Markelius och Bengt Lindroos. Markelius var en av funktionalismens

främsta förespråkare och väletablerad redan vid Stockholmsutställningen 1930. Lindroos har bland annat formgett Kaknästornet.

När Folkets Hus flyttade ut gav kommunen och Universitetet påpassligt huset ett andra liv genom att ordna en central och trivsamt samlingsplats för stadens studenter.

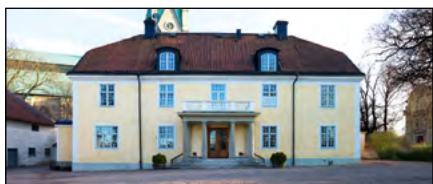
Adress: Ågatan 55 och 57
Byggherre: Föreningen Folkets Hus
Arkitekter: Sven Markelius och Bengt Lindroos
Byggnadsår: 1953, Nationernas Hus invigt 1998

25

Biskopsgården

På 1730-talet behövde stiftets biskopar en egen gård. Den ritades av Carl Gustaf Tessin, sannolikt med assistans av Carl Hårleman, och placerades i direkt anslutning till brukarens arbetsplats. Omkring 1910 gjordes en ombyggnad som utvändigt innebar att fönstren blev smårutiga.

Den mångsidige arkitekten Carl Gustaf Tessin var son till en av Sveriges mest inflytelserika arkitekter genom tiderna, barockmästaren Nicodemus Tessin den yngre. Carl Gustaf var en av grundarna till Hattpartiet och blev en av 1700-talets viktigaste politiker med titlar som riksråd, överstemarskalk och kanslipresident, det sistnämnda lika med

Adress: Ågatan 63
Byggherre: Linköpings stift
Arkitekter: Carl Gustaf Tessin, ombyggnad av Torben Grut
Byggnadsår: cirka 1736, ombyggnad cirka 1910

statsminister. När får Linköping ett hus ritat av Persson eller Reinfeldt?

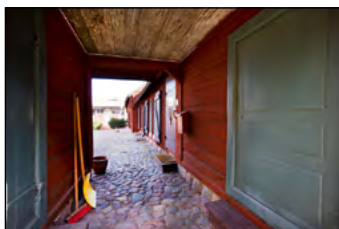
26 Hunnebergsgatans äldre bebyggelse

I slutet av 1800-talet utgjorde husen längs Hunnebergsgatan en västlig förortsbebyggelse. Finare gårdar, som Komministergården, blandades med ren kåkbebyggelse. I slutet av 1800-talet hade gatan fått allt sämre rykte som en plats med ölkrogar, slum och dåliga sanitära förhållanden. Problemen ledde till att vissa borgare i staden engagerade sig för att på filantropisk grund bygga bra och enkla bostäder "åt ordentligt och idogt arbetsfolk".

En hel del av den äldre bebyggelsen är fortfarande bevarad. På Hunnebergsgatan 5-9 kan man till exempel studera tre gårdar med byggnader från 1700- och 1800-talen. Gamla Komministergården från 1797, nummer 10 i hörnet av Östgötagatan, ritades av stiftsbygg-

mästaren Caspar Seurling. Markska gården (nummer 22) är en köpmansgård från 1860-talet där det funnits en handelsbod. Även nummer 25 och 27 är välbevarade efter insatser av arkitekten Bo Sundberg.

Särskilt intressant är den gamla Tullstugan (nummer 28), troligen från sent 1600-tal, vilket innebär att den är en av stadens äldsta träbyggnader. Den byggdes för att staden skulle kunna ta upp den landtull som krävdes vid denna tid. I stugans sockel kan man ännu se spår efter hålrummet för tullbommen.

27 Biblioteket

Den stora glasbyggnaden har en särskild plats i Linköpingsbornas hjärtan, eftersom det gamla biblioteket på samma plats förstördes i en eldsvåda 1996. En arkitekttävling utlystes med kort varsel och arkitekten Johan Nyrén vann med förslaget "Vända sida". Namnet syftar på att entrén vändes mot Östgötagatan.

Den stora byggnadsvolymen har passats väl in i den känsliga kulturmiljön. Att entrén vändes mot väster har varit lyckat på många sätt, men tyvärr uteslöts möjligheten att ha caféet och dess uteservering mot stadskärnan, Slottet och

Domkyrkan. Det gör att caféet har fått en mindre framträdande plats än i många andra nutida svenska kulturbyggnader.

Bibliotekets inre ger ett ljus och luftigt intryck. Från tidningshyllan får man en god överblick av den stora

bokhallen och den lätta takkonstruktionen. Ljusringen är specialritad av Karin Nyrén, som stod för inredningen. En fin upplevelse är att sitta och läsa i fåtöljerna framme vid de höga fönstren mot parken.

Byggnaden fungerar främst som stadsbibliotek, men även som stiftsbibliotek och stadsarkiv. Samlingen

av östgötalitteratur är omfattande. Vid Medborgarkontoret, till vänster vid entrén, informerar kommunen om sin planering.

Adress: Östgötagatan 5
Byggherre: LKF
Arkitekt: Johan Nyrén, inredning av Karin Nyrén
Byggnadsår: 2000

28 Seminariet

Snett över gatan från biblioteksentrén ligger Seminariet, i den del av det centrala parkstråket som numera ofta kallas Engelska Parken. Här låg tidigare Kreatursvallen, platsen för en lokal djurmarknad. En del av parken har varit en handelsträdgård, som anlades i samband med att Seminariet byggdes i mitten av 1920-talet.

Stockholmsarkitekten Ture Ryberg vann en tävling med sin tjugotalsklassicistiska byggnad, uppförd i ljusbrun puts kring en inre kalkstensbelagd borggård. Ryberg är en ganska anonym, men ändå typisk,

representant för sin tids arkitektkår – stilkänslan och yrkesskickligheten var betydande. Under en period kallades verksamheten för Lärarhögskolan, men år 2000 flyttades den till Universitetsområdet.

Adress: Östgötagatan 12
Byggherre: Skolöverstyrelsen
Arkitekt: Ture Ryberg
Byggnadsår: 1927

29 Konsistoriegatan

Ett utmärkt exempel på Gustaf Lindens stadsbyggnadskonst finns vid Konsistoriegatan. Linden var både en framsynt stadsplanerare och en socialt medveten arkitekt. Han arbetade för sunda stadsmiljöer, gärna i form av engelskt inspirerad trädgårdsstad, samt radhus och praktiska smålägenheter för de mindre bemedlade.

Den tre våningar höga sammanhållna bebyggelsen, från Östgötagatan 20 till och med Konsistoriegatan 30, innehåller sjuttio stycken lägenheter om ett eller två rum och kök. Den uppfördes av nybildade kommunala AB Smålägenheter. Lägenheterna är

ljusa och starkt typiserade av kostnadsskäl. Alla fick en egen odlingslott. Fem år senare byggde bostadsrättsföreningen Solid nummer 30-36.

Adresser: Östgötagatan 20 och Konsistoriegatan 14-30 respektive Konsistoriegatan 32-36.
Byggherrar: AB Smålägenheter respektive Bostadsrättsföreningen Solid
Arkitekt: Stadsplan av Gustaf Linden som också ritat husen
Byggnadsår: 1919-1920 respektive 1925

Längs Vasavägen till Järnvägsparken

Huvuddragen i området runt Vasavägen, upp till Platensgatan, bygger på en stadsplan från 1878 av A. Th. Callén. Denna plan måste nog betraktas som en av de mer framsynta stadsbyggnadsinitiativen i Linköpings historia. Ansatsen var storstilad – så tog det också lång tid innan stadsplaneområdet hade fyllts med hus. Ett par decennier in på 1900-talet kunde man fortfarande hitta lediga tomter att exploatera längs Vasavägen och en bit in på sidogatorna. Stadsplanen innebar att den då nybyggda järnvägsstationen gavs en monumental och väl synlig placering i fonden av gatan. Samtidigt var tanken att nyanlända tågresenärer skulle möta en attraktiv och representativ del av staden.

Stadsplaneringen i området byggde på dåtidens idéer med boulevarder, eller promenader, som anlades runt den historiska stadskärnan. Idén har sitt ursprung i europeiska storstäder som Paris och Wien och i Sverige finns tydliga exempel i Stockholm och Norrköping. Tanken var att an-

lägga trevliga parkstråk för stadslivet och samtidigt skapa brandgator och ordna upp stadstrafiken. Vidare ansågs ljus och luft främja folkhälsan. Det fanns en stark rörelse under det sena 1800-talet som propagerade för sunda stadsmiljöer, ungefär som vi pratar om hållbara städer idag. Samtidigt som boulevarderna anlades kunde ny teknik läggas ned i marken: rör för vatten och avlopp, elektriska kablar, gasledning och så vidare.

Vandringen österut längs Vasavägen/Järnvägsavenyn går från det sena 1930-talets Länsmuseum ned till det tidiga 1870-talets järnvägsstation. Framför allt innehåller stråket exempel på imponerande bostadsarkitektur från decennierna runt det förra sekelskiftet. I framtiden planerar kommunen att fortsätta utvecklingen av ett kultur- och evenemangsstråk, från Konsert & Kongress och Museet, via Järnvägsparken och över till andra sidan Stångån.

30 Museet

Länsmuseet, numera kallat Östergötlands museum, är förmodligen en av de Linköpingsbyggnader som genom åren rönt mest uppmärksamhet i arkitektkretsar. Byggnaden är modernistisk i sin planform och genom sina stora fönsterytor, men medan flera av de tidiga svenska funkisarkitekterna använde vita fasader som stilmarkör, som Sven Markelius i Helsingborgs Konserthus, har museet en något tyngre och mer traditionellt nordisk materialanvändning. Fasaderna är i gult tegel, foajégolvet i grå kolmårdsmarmor och det förekommer mycket trä i möbler och snickerier, som ask, björk och päronträ.

Det fräckt komponerade entrépartiet, med frisen av Ivar Johnsson och den rogivande vattenspegeln, är ofta fotograferat och har därmed kommit att representera museet estetiskt

och bildmässigt. Men för att riktigt förstå byggnadens storhet måste man också se insidan – foajén, utställningsrummen och Wallenbergssalen som rymmer cirka 300 personer. Även takterrassen är spektakulär.

Arkitekterna ansåg att det var viktigt att man kunde se Domkyrkan och Biskopsgårdens grönska från entrén och takterrassen. Man skulle känna att man var i Linköpings historiska kärna och mitt i det centrala parkbältet. Museet byggnadsminnesförklarades 1980.

Adress: Raoul Wallenbergs plats 1
Arkitekter: Nils Ahrbom och Helge Zimdahl
Byggnadsår: 1939, tillbyggnader 1989 och 1993

31 Bostadshuset Vasavägen 12 och 14

På södra sidan av Raoul Wallenbergs plats ligger ett utmärkt exempel på Axel Brunskogs bostadsarkitektur. Det rör sig egentligen om två hus som byggdes parallellt. Linköpings befolkning växte snabbt i början av 1920-talet och projektet var en del av ett försök att minska den skriande bostadsbristen.

Lägenheterna var stora men skulle ändå vara enkla, enligt Brunskog. De stramt tjugotalsskandinaviska fasaderna tog avstamp i historien, men som ofta vid denna tid var insidan modernare och rationellare

än utsidan. Till det moderna hörde bekvämligheter som tvättstuga, skafferier och rymliga förrådsutrymmen.

Adress: Vasavägen 12 och 14
Byggherre: August Netz
Arkitekt: Axel Brunskog
Byggnadsår: 1926 respektive 1925

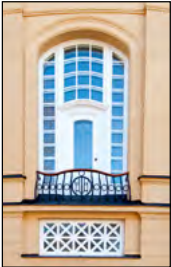

32 Östgöteatern

Nedanför bostadshusen fortsätter det öst-västliga kulturstråket genom Östgöteatern. Det var en storsatsning i det förra sekelskiftets

Linköping. Ett särskilt teaterbolag, med flera av stadens ledande män, bildades för projektet.

Arkitekten Axel Anderberg kan beskrivas som en teaterexpert som

beskrivas som en teaterexpert som

bland annat har ritat flera svenska lokalteatrar samt Operan och Oscarsteatern i Stockholm. Östgöteaterns stil kan beskrivas som en blandning mellan nybarock och jugend. Byggnaden har, förutom med Anderbergs andra byggnader, även en viss formmässig släktskap med Dramaten. Idag har Östgöteatern bland annat framgång med musikalerna Röd Nejlänka och Chicago.

Adress: Vasavägen 10
Byggherre: Teaterbolaget
Arkitekt: Axel Anderberg
Byggnadsår: 1903

33 Villa Teatergatan 2

Bakom teatern ligger en av Linköpings kanske vackraste gator, som är väl värd en avstickare. Teatergatan innehåller både en fin stadsmiljö och flera stiliga byggnader, bland annat Katolska kyrkan från 1990.

Villan på nummer två är dåtida stjärnarkitekten Lars Israel Wahlmans enda genomförda byggnad i Linköping. Den är en intressant blandning mellan tjugotalsklassicism och funktionalism – till exempel är dörren och fönstren mer traditionella medan planlösningen, taket och den välvda gaveln bär funktionalismens prägel. En fräck detalj är det utskjutande skärmtaket över balkongen. Wahlman är an-

nars känd för tung tegelarkitektur som Engelbrektskyrkan i Stockholm och Tjolöholms slott.

Adress: Teatergatan 2
Byggherre: Henrik och Elisabeth Tham
Arkitekt: Lars Israel Wahlman
Byggnadsår: 1929

34 Klostergatan 12 och 10

Fortsätter man Vasavägen österut ser man på vänster sida den tunga och värdiga byggnaden för Östgöta Hypoteksförening. Den ritades av den begåvade norrköpingsarkitekten Werner Northun. Även den här byggnaden visar prov på kreativ stilblandning – ett stramt nationalromantiskt grundackord som kryddats med barockornament och krönts med ett svart säteritak.

Innanför Hypotekshuset ligger en av Linköpings verkliga jugendpärlor,

det eleganta bostadshuset Klostergatan 10. Fasaden är synnerligen välkomponerad och det runda hörntornet är ett typiskt stildrag. Minst lyckad är entrén som känns nedtryckt och hade behövt en tydligare omfattning. Trots att de två byggnaderna har helt olika stil så samspelar de väl.

Adresser: Vasavägen 5/Klostergatan 12
respektive Klostergatan 10
Byggherrar: Östgöta Hypoteksförening
respektive Byggmästare J Eriksson
Arkitekt: Werner Northun respektive Janne
Lundin
Byggnadsår: 1908 respektive 1911

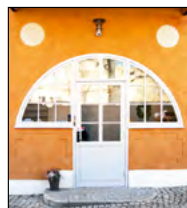
35 Segerdahlska villan

Om Teatergatan 2 kan beskrivas som en blandning mellan tjugotalsklassicism och funktionalism, så är den några år äldre Segerdahlska villan ett exempel på mer renodlat klassicistisk arkitektur. Den symmetriska fönstersättningen, fasadfärgen, taksprången och den lekfulla ornamenteringen är alla typiska stildrag.

Villan ritades åt läderfabrikören Carl Segerdahl av den skicklige, men relativt okände, arkitekten Johannes Dahl. I Östergötland ägnade sig Dahl bland annat åt kyrkorestaureringar, till exempel i Nykil. Den Segerdahlska villan är ett exempel på tjugotalsklassicism på hög nationell nivå – och är

antagligen en av de elegantaste villorna Linköping kan visa upp.

Adress: Klostergatan 16
Byggherre: Carl Segerdahl
Arkitekt: Johannes Dahl
Byggnadsår: 1923

36 Frimurarehotellet

Från villan ser man Frimurarehotellet, Frimis i folkmun, som kanske inte är stadens vackraste byggnad, men definitivt en av de mer ståtliga och originella. Byggnadens tunga och slutna tegelarkitektur var omdebatterad redan vid invigningen, bland annat ansågs karaktär och materialval vara "väl skånska". Så verkade arkitekten Theodor Wählin också i Lund. Ett annat problem har handlat om att byggnaden skymmer Domkyrkan från Järnvägsstationen, en siktlinje som noga hade räknats ut när staden och stationen hade

planlagts. Trots kritik genom åren är det svårt att tänka sig denna del av Linköping utan Frimis karaktäristiska silhuett.

Adress: S:t Larsgatan 14, idag Scandic Hotell
Byggherre: Frimurareorden
Arkitekt: Theodor Wählin
Byggnadsår: 1911, tillbyggnader 1968 och 1983

37 Miljonpalatset

En lämplig utgångspunkt för en berättelse om Järnvägsparken är Miljonpalatset. Det folkliga namnet antas syfta på den kostsamma stearnarkitekturen – människor trodde att det lyxiga huset hade kostat den svindlande summan en miljon, vilket emellertid är helt orimligt.

Miljonpalatset är uppfört i tidstypisk tegelarkitektur och innehöll stora och för tiden moderna lägenheter, den största var nästan 300 kvadratmeter. Från lägenhe-

terna kunde man se ner i Järnvägsparken. Området var en grön och lugn utkant av staden, men samtidigt central genom gångavstånd till stadskärnan och närhet till stationen och hamnen. Järnvägsparken och dess eleganta bostadshus var en perfekt samlingsplats för flanör- och salongslivet som levdes av det sena 1800-talets borgerskap.

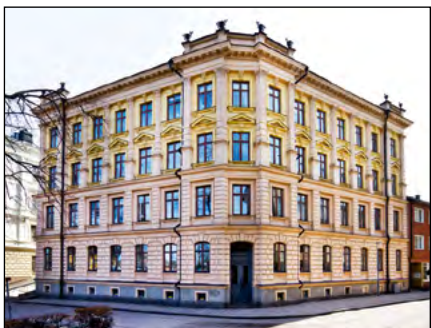
Adress: S:t Larsgatan 12
Byggherre: Byggmästare JA Johansson
Arkitekt: Janne Lundin
Byggnadsår: 1898

Bostadshus vid Järnvägsparken

De två likartade bostadshusen i parkens sydöstra hörn har samma upphovsmän som Miljonpalatset. Byggnaderna uppfördes emellertid cirka tio år tidigare och representerar ett ljusare, mer dekorativt och historiserande arkitekturideal. Stilen kan betecknas som nyrenässans eller nybarock, förebilderna är italienska istället för tyska hansastäder. De här två husen bygger på rusticerade bottenvåningar, kolonner eller pilastrar,

ornament och djupt sittande fönster istället för stram och tung materialverkan genom tegelfasader. Notera hur

lekfullt husen avslutas uppåt. Tillsammans utgör de en elegant och mycket representativ fasad mot parkens nedre del, väl synliga från Järnvägsstationens entré.

Adresser: Repslagaregatan 3 samt Järnvägsgatan 8
Byggherre: Byggmästare JA Johansson
Arkitekt: Janne Lundin
Byggnadsår: 1888 respektive 1890

39 Funkishus Tullgränd 6

En bit ner längs Järnvägsgatan ligger den funktionalistiska pärlan Tullgränd 6. Bostadshuset är typiskt för sin tid genom sina enkla slätputsade fasader som saknar ornament och har ett tydligt vertikalt uttryck. Titta särskilt på entrépartiet med glasdörrar och stenomfattning samt hur elegant balkongerna håller ihop det indragna mittpartiet med de framskjutna sido-

partierna. Huset ritades av Lars Murgård som arbetade tjugotalet år hos Axel Brunskog. När huset byggdes var området fortfarande en grön och lugn del av staden, ett lugn som definitivt har brutits av trafiken på Hamn- och Järnvägsgatorna.

Adress: Tullgränd 6
Byggherre: Bostadsrättsförening
Arkitekt: Lars Murgård
Byggnadsår: 1933

40 Järnvägsstationen

Att stambanan drogs förbi Linköping var själva anledningen till att byggnadsverksamheten tog fart i den här delen av staden. I Sverige drogs de nya spåren vanligen så att de tangerade den befintliga stadsbebyggelsen, vilket gav genomgående spår och ändå gångavstånd till stadskärnan. Järnvägen ansågs vara modern och adresserna nära stationerna var attraktiva för borgerskapet.

Järnvägsstationen öppnades 1872 och arkitekt var Adolf Edelsvärd, som var SJ:s chefsarkitekt under fyra decennier. Han ritade nästan 300 stationshus, varav 87 unika objekt och ytterligare 210 enligt olika slags modell- eller typhusritningar. Arkitekturstilarna varierades på typhusen för att skapa omväxling längs banan.

Stationen ligger enligt tidens ideal monumentalt i änden av Vasavägen/Järnvägsavenyn. Snart anlades också en påkostad stadspark som kantades av hotell, caféer och några av stadens mest attraktiva bostadshus. Samma mönster finns i olika varianter i till exempel Stockholm, Helsingborg, Uppsala och Örebro. Linköpings stationshus är

i nyrenässansens med tydlig symmetri, markerade fönster och ett artikulerat entréparti. Senare tiders tillägg är tyvärr inte lika begåvade som originalbyggnaden.

Byggherre: Statens Järnvägar
Arkitekt: Adolf Edelsvärd
Byggnadsår: 1872

Två fotografier, den övre tagen 1904, som visar den nya stationsbyggnaden från två håll.
Foto: Bild Linköping

Längs Stångån

Hur osannolikt det än kan låta så var Linköping en betydande hamnstad under andra halvan av 1800-talet. Hamnen togs i drift 1837, men eftersom den måste ligga norr om forsarna vid Nykvarn hamnade den till att börja med en bit från själva staden. Båttrafiken var riktad mot Göta Kanal, bland annat gick det ångbåtar med person- och godstrafik till Stockholm.

År 1871 togs Kinda Kanal i drift, som öppnade vattenvägarna mot den rika Kindabygden i söder. Nu kunde timret transporteras till de stora städerna i Mellansverige och en lokal trä- och möbelindustri utvecklades i Linköping. Hamnen kunde expanderas söderut, in mot staden.

Efter järnvägens ankomst 1872 förändrades förutsättningarna för hamnverksamheten. Tillsammans skapade kanalen och järnvägen ett nätverk av transportmöjligheter, men godstågen var också en svår konkurrent. På 1870-talet blev Linköping en så kallad stapelstad, det vill säga man kunde exportera timmer och spannmål. Det ökade lönsamheten och kanaltrafiken upplevde därför sina guldår under 1800-talets sista decennier, men på sikt konkurrerade järnvägen ut kanaltrafiken.

Området runt Stångån var också ett betydande industriområde. I norra Tannefors, öster om Stångebro, låg under decennierna efter förra sekelskiftet bland annat en möbelfabrik, en träindustri, en brädgård, ett färgeri, en mekanisk verkstad samt Centralbryggeriet. På den västra sidan låg Stångebro Ångtvätt samt fattigstugan. Längre norrut låg tyngre industri, på den östra stranden Nykvarns Bindgarnsfabrik och Kallerstads Tegelbruk, på den västra bland annat ett sockerbruk, en tjärfabrik och Linköpings Gjuteri & Mekaniska Verkstad. Alla utnyttjade närheten till de goda transportmöjligheterna. Idag börjar den industriella karaktären först med Värmeverket väster om Nykvarnsparken.

Kommunen planerar att göra området längs Stångån mer attraktivt genom att till exempel förbättra gång- och cykelbanorna, lägga ut flytbryggor, bygga fågeltorn och utveckla vattenmiljön vid Nykvarnssluss. En stads- och evenemangspark ska anläggas på udden mellan Gumpekullabron och Cloetta Center. Längre söderut planeras stadens framtida resecentrum. På så sätt fortsätter miljöerna vid Stångån att vara centrala för Linköpings kommunikationer.

41 Gamla Gjuteriet och Träförädlingen

Vid Resecentrumet kan man gå under spåren och möter då på järnvägsområdets östra sida väl bevarad industribebyggelse från slutet av 1800-talet. Byggnaderna är en rest av det en gång omfattande fabriksområdet vid Stångån, där verksamheterna utnyttjade närheten till hamnen och godsspåren. Vid Gjuteriet tillverkades bland annat spisar, medan Träförädlingen levererade byggmaterial och var specialiserad på trälistor.

Husen ritades av Janne Lundin och det rustika tegelhantverket är värt att studera. Även idag har kvarteren betydelse för Linköpings näringsliv, nu genom kunskapsföretag inom miljöteknikområdet som etableras i "Cleantech Park".

Adresser: Gjuterigatan 1 samt Södra Oskarsgatan 3
Byggherre: AB Linköpings Gjuteri & Mekaniska Verkstad respektive AB Linköpings Träförädling
Arkitekt: Janne Lundin
Byggnadsår: 1889

42 Nykvarnsparken

En av arkitekturpromenadens dolda pärlor är Nykvarnsparken. Parken ligger mellan ån och Södra Stånggatan, norr om Gumpekullabron. Parken började anläggas redan runt 1840 för att ge båtpassagerarna en fin entré till staden. Parkens historia är således direkt kopplad till hamnen och man kan säga att Nykvarnsparken bygger på samma

tanke som Järnvägsparken, alltså en representativ stadsentré för resenären.

Poppelraden i parkens södra del planterades 1869. Nykvarnsparken utvidgades norrut 1928, till nuvarande omfattning. Mellan 1843 och 1909 låg Nykvarns Vårdshus vid parken. Det var en av det sena 1800-talets stora festplatser i Linköping.

43

Tekniska Verken

Tvårs över vattnet från Nykvarnsparken ligger Tekniska Verkens kontor. Det är faktiskt en bra vinkel att studera anläggningen från, eftersom arkitekternas idéer om vattenkontakt och samspel mellan den gamla miljön, inklusive kraftverket, och de nya byggnaderna framgår väl. Den

äldre tegelfasaden är en rest av en gammal bindgarnsfabrik. Här ligger matsalen idag. Byggnaderna har lagts så att lokalerna blir ljusa och samtidigt har goda utblickar mot ån.

Tekniska Verken är ett kommunalt bolag som till exempel har hand om vatten, avlopp och fjärrvärme. Byggnaden tilldelades år 1994 Kasper Salin-priset, alltså Sveriges finaste arkitekturutmärkelse.

Adress: Brogatan 1
Byggherre: Tekniska Verken
Arkitekter: Gustaf Rosenberg och Inga Varg
Byggnadsår: 1993

44

Scandic Hotell

Sedan några år tillbaka har Linköping fått ett nytt landmärke, inte minst om man passerar staden med tåg. Scandic Linköping City invigdes i början av 2000-talet. Den ljusa och slanka byggnaden speglar sig i vattnet och den mjuka bågformen verkar följa åns meandrande rörelse ut mot Roxen.

Hotellet ritades av White och

innehåller bland annat restaurang och bar, konferens- och mötesrum samt ett gym. På platsen låg tidigare det så kallade Centralbryggeriet. De byggnaderna revs redan på 1970-talet, men en gatugrill fick flytta när hotellet byggdes vilket upprörde många korvätare.

Adress: Gamla Tanneforsvägen 51
Byggherre: Hilton
Arkitekt: Hans Schriever-Abeln, White
Byggnadsår: 2002

45 Stångs Magasin

Mitt emot Scandic ligger Stångs Magasin. Huset uppfördes som en kvarn i början av 1800-talet. Då var Stångån oreglerad och på platsen fanns ett vattenfall som hade utnyttjats för kvarnverksamhet sedan medeltiden. Efter regleringen av ån i mitten av 1800-talet användes byggnaden som magasin, för att idag hysa kontor och en av stadens finare restauranger. Per Nilsson stod för ritningarna till ombyggnaden i slutet av 1990-talet.

Vid Stångs Magasin avgår turerna längs Stångån och Kinda kanal, ned mot Rängensjöarna, Järnlunden, Åsunden och Kindabygden. En sådan båttur ger en fin bild av kanalmiljön – men faktiskt också en

annorlunda bild av "Linköping på slätten".

Adress: Södra Stånggatan 1
Byggherre: Företagaren och uppfinnaren Olof Åkerrehn
Arkitekter: Okänd, möjligen Åkerrehn själv.
Ombyggnad av Per Nilsson
Byggnadsår: 1805, större ombyggnad 1998

46 Kungsberget

Området mellan Hästskogatan och Nya Tanneforsvägen kallas för Kungsberget. Här ligger ett av Linköpings finaste bostadsområden från tiden runt Andra Världskriget. Både de fem punkthusen uppe i parken och lamellhusen längs Nya Tanneforsvägen, de så kallade smalhusen, håller hög arkitektonisk nivå. Smalhusen är endast cirka tio

meter breda, vilket möjliggör ljusa och genomgående smålägenheter.

Stadsdelen Tannefors är central, vattennära och med betydande stadsmässiga kvalitéer. Ett par kvarter öster om Kungsberget, på Lindengatan, ligger till exempel en fin radhusbebyggelse, byggd 1924-1932. Den är signerad Gustaf Linden, som också fått ge namn åt gatan.

Runt Tinnerbäcken och Linnégatan

I mitten av 1800-talet, före järnvägens ankomst 1872, var stadsbyggelsen i stort sett koncentrerad till området mellan Kungsgatan i norr, Stångån i öster, Drottninggatan i söder och Slottet och Domkyrkan i väster. Ett undantag var Hunnebergsgatan som bildade en västlig utlöpare. De finaste gårdarna hade putsade bostadshus med låga, ofta falurödfärgade, uthuslängor på gårdarna. Övrig bebyggelse bestod mest av enkla låga trähus. Upp ur den låga husmassan stack några stora och viktiga byggnader som S:t Larskyrkan, Domkyrkan, Slottet, Gamla Läroverket och Stora Hotellet.

I slutet av 1800-talet började Linköping på allvar expandera söderut. Kvarteren söder om Drottninggatan och runt Trädgårdsföreningen ansågs vara attraktiva som bostadsadresser. Det byggdes också många institutioner i området. Söder om Trädgårdsföreningen lades sjukhuset, väster om Djurgårdsgatan hade militären verksamhet, det byggdes skolor, barnhem och vårdinrättningar. Flera viktiga institutioner placerades längs Linnégatan och under 1910-talet påbörjades också ett idrottsområde i anslutning till Tinnerbäcken.

Gunnar Elfström har lyft fram de olika karaktärer som några av stadens viktigaste gator har utvecklat. Längs Linnégatan skapades förgårdsmark där man planterade träd. Hela Linnégatan väster om Snickaregatan har kvar denna karaktär.

Drottninggatan och Kungsgatan hade lagts ut några decennier tidigare, i mitten av 1800-talet, och här placerades byggnaderna i princip alltid i gatulinjen. Emellertid gjorde de låga tomtpiserna vid den tiden att man kunde ha mellanrum mellan byggnaderna, vilket både innebar att fönster kunde placeras på gavlarna och att man kunde plantera träd mellan husen. Eftersom dessa lövverk delvis vällde ut i gaturummen behövde man inte plantera träd på Drottning- och Kungsgatorna.

På Storgatan gällde tidigt en annan logik eftersom det var stadens huvudgata redan när den fick sin nyare sträckning i mitten av 1600-talet. Tomtmarken blev tidigt dyr längs Storgatan och det gällde att bygga tätt. Redan från mitten av 1700-talet har därför husen placerats i gatulinjen och utan mellanrum.

47 Villa Adala

Den tjugiga patriciervillan Adala ligger idag inklämd och trafikstörd vid Hamngatan. Från början låg den emellertid i stadens utkant vid en stor park som sluttade mot både Stångån och Tinnerbäcken. Bäst bild av hur villan var tänkt att fungera i landskapet får man idag om man tittar uppåt från gångvägen längs Tinnerbäcken.

När det gäller Adala kan man inte bara beskriva stilen – det går att ange vilken arkitekt som inspirerat, nämligen den italienske renäs-

sansmästaren Palladio. Byggherren Brogren var bland annat före detta apotekare, bryggeridirektör och långvarig ledamot av både stadsfullmäktige och domkyrkorådet.

Adress: Hamngatan 23
Byggherre: Bryggeridirektören Ludvig Theodor Brogren
Arkitekt: Fredrik Olaus Lindström
Byggnadsår: 1881

48 Sporthallen

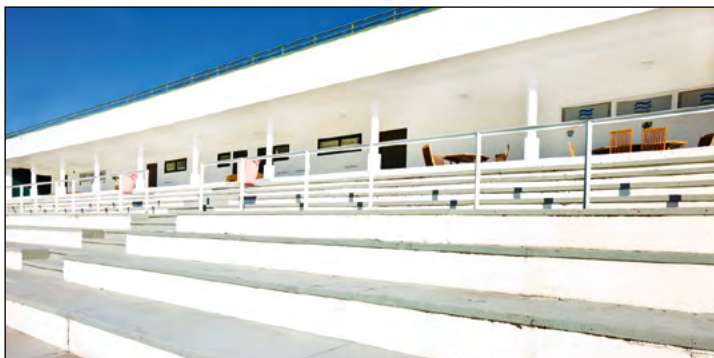
Två av Linköpings modernistiska höjdpunkter hittar man i idrottens värld. På andra sidan Hamngatan från Villa Adala ligger Sporthallen, som ritades av lundaarkitekten Hans Westman. Här hade handbollslaget SAAB sin storhetstid på 1970-talet. Byggnaden var toppmodern när den invigdes, men intressant nog har den knappt förändrats efter tillkomsten, vilket tyder på framsynthet.

Det fräcka entrépartiet ligger mot Snickaregatan. Notera hur snyggt den väldiga byggnadsvolymen har smugits in i stadsmiljön

genom ett smart användande av tomtens nivåskillnader. Den spektakulära utvändiga takkonstruktionen är viktig för byggnadens yttre form, men betyder också mycket för känslan av rymd invändigt.

Adress: Snickaregatan 35
Byggherre: Linköpings kommun
Arkitekt: Hans Westman
Byggnadsår: 1956

49 Tinnerbäcksbadet

Utomhusbadet vid Tinnerbäcken är nästa modernistiska fullträff. Badet invigdes 1938 och hade Sveriges första 50 meter långa utomhusbassäng. Anläggningen är antagligen unik. Bäckravinen har använts för att anlägga en 115 000 kvadratmeter stor badsjö. Det är kanske överflödigt att nämna att Tinnerbäcksbadet är en synnerligen populär plats varma sommarkvarnar.

Både stadsplanen och byggnaden ritades av dåvarande stadsarkitekten Sten Westholm. Den

låga eleganta, funktionalistiskt vita, byggnaden innehåller allt som behövs för badandet: entré, omklädning, café och läktare.

Intill utomhusbadet, vid Hamngatan, ligger Simhallen. Den invigdes 1965, men byggdes om kraftigt i slutet av 1980-talet. Originalbadhuset ritades av Hans Westman.

Adress: Torkelbergsgatan 2
Byggherre: Linköpings Allmänna Sällskap
Arkitekt: Sten Westholm
Byggnadsår: 1938

50 Bostadshus vid Linnégatan

Följer man Repslagaregatan norrut möter man i hörnet av Linnégatan ett helt kvarter med väl utformade nutida bostadshus. Lägenheterna är tidstypiska, ljusa och med hög standard när det gäller till exempel köksutrustning och med material som ekparkett och fönsterbänkar i grå kalksten. Den typiska lägenheten har ett stort vardagsrum med utgång till balkongen eller uteplatsen.

Exteriört är de fem våningar höga husen sparsmakat eleganta. Notera till exempel de stora fönstren som är byggda över hörnen, vilket bidrar till att ge de egentligen rätt

kraftiga byggnadsvolumerna lättthet. Även den indragna övervåningen bidrar till ett lätt intryck.

Adresser: Linnégatan 11 och Repslagaregatan 39-41
Byggherre: HSB
Arkitekt: Brunberg & Forshed
Byggnadsår: 2003

51 Arbis

Tvårs över gatan från bostadsrättsföreningen ligger Arbis. Redan 1876 började Linköpings Arbetareförening bedriva verksamhet i dessa lokaler. Detta var platsen för föreningsliv och fest, men inte minst bedrevs här tidig folkbildning. I Arbis hölls också 1897 den första filmvisningen i Linköping, i den så kallade Stora Biografen.

På 1890-talet behövde Arbis byggas till och samtidigt omgestaltades huset till "gammaltysk renaissance". Fasaderna putsades och fick ett utseende som liknar

nutidens. Idag driver Linköpings kommun föreningsverksamhet i lokalerna som är helt nyrenoverade. Den långvariga och kontinuerliga föreningsverksamheten gör Arbis historiskt intressant.

Adress: Repslagaregatan 30
Byggherre: Linköpings Arbetareförening
Arkitekt: Anders Lundqvist, påbyggad av Janne Lundin
Byggnadsår: 1876, påbyggt 1893

52 Svarta Huset

Den svarta boxen har varit à la mode under det senaste decenniet och på Drottninggatan 16 hittar vi en tidig och välgjord variant på temat. De svarta fasaderna i tunnputs skapar en spännande kontrast i stadsmiljön.

Den uppmärksammade Svarta Diamanten är ritad av Linköpingsarkitekten Miklos Hargitai Jr. Idén var att skapa ett flexibelt och starkt profilerat kontorshus, uppbyggt kring en

central ljusgård. Den indragna övervåningen släpper ned ljus på gatan och gör att fläktrum och andra praktikaliteter kan integreras i ett medvetet utformat taklandskap. Hargitai har även ritat bostäder i staden, till exempel vid Bantorget.

Adress: Drottninggatan 16
Byggherre: Vasakronan
Arkitekt: Miklos Hargitai Jr
Byggnadsår: 2001

53

Bostadshus Linnégatan 13

En av de mer okända byggnaderna på arkitekturpromenaden måste vara Linnégatan 13. Det tjugotalsklassicistiska bostadshuset ligger bredvid Arbis. Det enkla och tidstypiska huset är emellertid både välgestaltat och välbevarat. Både fasadfärgen och fönsterbågarnas gröna kulör är till exempel enligt 1920-talets ideal.

Notera den livfulla gårdsfasadens alla detaljer, till exempel de små entréhusen med kolonner och

plättak. Vem har sagt att hus inte kan vara roliga? Missa inte heller det välbevarade garaget. Efter att ha tittat på den symmetriska gaveln och gatufasaden kan man följa Linnégatan västerut, mot Trädgårdsföreningen, där promenaden avslutas vid Läkarsällskapets Hus.

Adress: Linnégatan 13
Byggherre: Byggmästare Erik Andersson
Arkitekt: Gotthard Lilja
Byggnadsår: 1927

54

Läkarsällskapets Hus

Huset invigdes som ett barnhem för pojkar och kallas därför ibland för Gosshemmet. Det var änkan Vilhelmina Sundberg som testamenterade medlen. I byggnaden fanns bland annat läsesalar, badrum, sovsalar och två rum för föreståndaren. Gosshemmet lades ned 1942 och det hann vara ett handelsgymnasium här innan Läkarsällskapet tog över. Alla tre verksamheterna kan sägas vara typiska för den här delen av staden.

Stockholmsarkitekten Axel Kumlien visade socialt intresse i en tid när detta inte var vanligt och hade redan 1874 publicerat typritningar för arbetarhem. Han var specialiserad på vårdbyggnader och i Linköping ritade han lasarettet, färdigt 1895.

Adress: Linnégatan 23
Byggherre: Sundbergska stiftelsen för värlösa barn
Arkitekt: Axel Kumlien
Byggnadsår: 1891

Källor

Ahlberger, Christer: Den svenska staden: vinnare och förlorare. Riksantikvarieämbetet 2003.

Arkitektur (Sv), nr 1 1995, Stockholm

Bonniers Lexikon, del 9: Albert Bonniers Förlag, Stockholm 1966.

Byggmästaren, nr 39 1939 samt nr 12 1940, Stockholm.

Elfström, Gunnar: Linköping i gamla vykort. Europeiskt Bibliotek 1998.

Elfström, Gunnar: 116 hus i Linköping. Förlaget Futurum 2001.

Elfström, Gunnar: Intet nytt. Linköping 2009.

Elfström, Gunnar: Säg det, sa Topsy. Linköping 2010.

Linde Bjur, Gunilla & Malmström, Bertil: "När stationshuset kom till byn". Forskning och Framsteg nr 5 2001.

Linköpings historia, del 4. Tiden 1863-1910. Redaktör: Sven Hellström. Artiklar av Sven Hellström, Dagny Torbrand, Sven E Noreen, Pontus Almroth & Svante Kolsgård samt Siv Sandberg. Örebro 1978.

Linköpings historia, del 5. Tiden 1910-1970. Redaktör: Sven Hellström. Artiklar av Dagny Torbrand, Pontus Almroth & Svante Kolsgård, Christer Brimalm, Sven E Noreen, Sten Andersson, Åke Vretblad samt Bengt Lundberg. Örebro 1981.

Linköpings stadsarkiv, olika faktauppgifter

Tagesson, Göran: Biskop och stad, Lunds Universitet, avhandling 2002.

Översiktsplan för staden Linköping (Antagandehandling juni 2010). Linköpings kommun.

Övriga källor, bland annat telefonintervju med Miklos Hargitai Jr samt olika företags hemsidor.

*"Meningen med dessa ord och alla dessa fromma
önskningar är att Linköpings innevånare skola få sina
ögon öppnade för hvilken vacker stad de, trots alla
försyndelser, bebo. Och det är ej något oväsentligt,
om man betänker hvilken makt skönheten har att
göra lifvet angenämt och lyckligt."*

Arkitekten Johannes Dahl, den 31 juli 1911 i Östgöta
Correspondenten.

Besöksadress: Drottninggatan 45, Linköping
Postadress: Linköpings kommun, 581 81 Linköping
Telefon: 013-20 64 00 www.linkoping.se

Linköping
Där idéer blir verklighet